

УДК 378.14

Н. А. Борисенко,

асистент

(Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка)

NadejdaBorisenko@yandex.ru

ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто художню культуру як важливий чинник творчого розвитку особистості, необхідну складову професійної підготовки майбутніх учителів технологій, обґрунтовано важливість її формування у майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки, представлено експериментальні результати дослідження розуміння студентами напрямку 6.010103 "Технологічна освіта важливості оволодіння вміннями з виготовлення й художнього оформлення виробів як елементу формування художньої культури вчителів технологій".

Ключові слова: художня культура, професійна підготовка, майбутні вчителі технологій.

Постановка проблеми. Одним із головних принципів освіти України є її національна спрямованість, нероздільність навчання і виховання, формування всебічно розвиненої особистості, відродження духовності українського народу. Духовна культура є невід'ємною частиною загальної культури людини та нерозривно пов'язана з естетичною культурою. Вона виступає як здатність та вміння людини емоційно сприймати й оцінювати явища життя та мистецтва, перетворювати природу, навколишній світ й саму себе за законами краси [1: 45].

У добу відродження та модернізації освітнього простору на особливу увагу заслуговує питання підготовки фахівців освітньої галузі "Технології". Професійна підготовка майбутніх учителів технологій вміщує потужний художньо-освітній потенціал, інтегрує широкий спектр культурних засад, а саме: загальнолюдські цінності, різноманітні форми художньої культури, елементи художньої національної свідомості, народні звичаї, традиції, ремесла тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним питанням художньо-естетичного виховання присвячені роботи таких педагогів, філософів, психологів, мистецтвознавців, як І. Бех, О. Дем'янчук, І. Зязюн, О. Киричук, Г. Костюк, В. Кудін, Н. Миропольська, М. Лещенко, Б. Ліхачов, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Б. Теплов, С. Уланова, Т. Шевченко, В. Шпак, О. Федій, В. Чепель Б. Юсов.

Психолого-педагогічні підходи до художнього виховання й навчання в закладах освіти та культури, питання позашкільної художньої освіти та виховання, закономірності впливу мистецтва на духовний світ особистості, формування естетичної культури школярів і студентів вивчали Д. Кабалецький, Л. Коваль, О. Рудницька, В. Сухомлинський, Г. Тарасенко, О. Щолокова та інші [2: 121].

Сутність і специфіку художньої культури, її системні зв'язки як елемента людської культури і форми творчого буття особистості досліджено в працях Ю. Борєва, М. Кагана, Ю. Лукіна, В. Селіванова та інших. Про важливе значення художньої культури у розвитку духовної особистості говориться у роботах В. С. Біблера, В. В. Ванслова, Л. С. Виготського, М. С. Кагана, М. І. Киященка, Н. М. Якобсона та ін. [1: 46].

Серед численних досліджень феномену художньої культури залишаються недостатньо вивченими питання формування цього виду культури у майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки.

Мета нашої статті – з'ясувати можливості формування художньої культури майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Державна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття), Концепція педагогічної освіти, Закон України "Про вищу освіту", Національна державна комплексна програма естетичного виховання, а також концепції естетичного виховання орієнтують вищу освіту України на здійснення комплексу заходів із залучення молоді до художньо-естетичної культури, різних видів мистецтва, розвитку здібностей творчого засвоєння соціокультурного досвіду суспільства [3: 27].

Різновидом і домінантою естетичної культури особистості є її художня культура.

Художню культуру О. П. Садохін розглядає як сукупність процесів і явищ чуттєво-практичної діяльності зі створення, поширення, оволодіння різними елементами об'єктивного світу, котрі володіють художньою значимістю [4: 10]. Під *художньою культурою* Л. Троєльнікова розуміє творчу діяльність не тільки сучасних поколінь, а й успадковані способи і форми художньої діяльності, вироблені попередніми поколіннями, засвоєні сучасниками художні цінності, способи і засоби сприйняття творів мистецтва (включаючи способи їхнього збереження, поширення, репродукції, пропаганди), а також художню освіту й методи дослідження мистецтва [5: 11]. Ми у своєму дослідженні дотримуємось цього визначення.

Художня культура особистості виступає важливим чинником організації та самого процесу матеріально перетворювальної діяльності, усієї трудової практики. Вона спрямована на творчість,

досягнення художньо-образної виразності створюваних предметів [6: 77] і базується на художній діяльності на рівні створення, споживання, розповсюдження, обміну, збереження мистецьких творів і на мистецтві як одній із форм свідомості та специфічній формі пізнання світу.

Накопичення досвіду художньої діяльності та формування художньої культури є особливо важливим для учителів технологій, які мають широкі можливості передачі його школярам на уроках трудового навчання. Тому їм необхідно суттєво розширювати власні знання, удосконалювати методичну майстерність і художньо-естетичну компетентність.

Формування у майбутніх учителів технологій художньої культури під час професійної підготовки у ВНЗ має специфічні особливості, які визначаються змістом та умовами їхньої майбутньої професійної діяльності. Вона безпосередньо пов'язана з практичною діяльністю, виготовленням різноманітних виробів, під час чого відбувається взаємодія з декоративно-прикладним мистецтвом, ремеслами, властивими для відповідної місцевості, збереження і поширення традицій пращурів, що є складовими частинами оволодіння художньою культурою.

Зараз, крім цілеспрямованої роботи педагогів, на свідомість студентів впливає велика кількість різних, нерідко взаємовиключних, джерел масової інформації, мікро- і макросередовища. Тому саме знанням, які акумулюють в собі кращі традиції людства, відтворені у різних видах мистецтва минулого й сучасного, належить пріоритетне місце у реабілітації духовності й формуванні морально-естетичних якостей нового покоління, його духовної культури [1: 48].

Глибокі етнічні традиції і образність декоративно-прикладного мистецтва є невичерпним джерелом для розвитку творчої фантазії студентів, наповнення процесу формування їх художньої культури. Унаслідок цього відбувається природний, органічний розвиток майбутніх учителів технологій.

Під час вивчення дисциплін варіативної частини циклу професійної науково-предметної підготовки ("Технічна творчість", "Художня обробка матеріалів (Українські народні ремесла)", "Художня обробка матеріалів (Вишивання/в'язання)" та інших) виникає можливість розкрити і показати студентам взаємовідношення між виробництвом, технікою і мистецтвом. Це є цілком закономірним, оскільки сприйняття й розуміння людиною прекрасного виникло, головним чином, у процесі трудової діяльності.

В умовах сучасного виробництва й все більш жорстких вимог ринку праці художня культура педагогів набуває значення чинника забезпечення ефективності їх функціонування як професіоналів і стає важливою складовою професійної підготовки фахівців із будь-яких спеціальностей, у першу чергу, вчителів технологій.

Щоб з'ясувати розуміння студентами напрямку 6.010103 "Технологічна освіта важливості оволодіння уміннями з виготовлення й художнього оформлення виробів як елементу формування художньої культури вчителів технологій", нами було проведено низку досліджень, а саме: бесіди зі студентами різних курсів, анкетування, аналіз виробів, виготовлених студентами протягом занять.

Респондентам було запропоновано серед наведених вибрати здібності, які, на їхню думку, мають розвиватися у майбутніх учителів технологій під час вивчення спецдисциплін у ВНЗ та проаранжувати кожну з них за ступенем обов'язковості.

Отже, обов'язковими здібностями, які мають розвиватися у майбутніх учителів технологій під час вивчення спецдисциплін у ВНЗ, на думку опитаних, є: 1) творчі (70,2 %); 2) художньо-естетичні (64,9 %); 3) навчальні (64,2). Такими, які варто розвивати, респонденти вважають: 1) конструктивно-технічні (56,7 %); 2) комунікативні (47,3 %). Здібності, які можна зовсім не розвивати у майбутніх учителів технологій під час вивчення спецдисциплін у ВНЗ виявилися: 1) музичні (4 %); 2) математичні (9,5 %).

На питання "Чи цікавитеся Ви декоративно-прикладним мистецтвом, дизайном? На якому рівні?" були отримані наступні відповіді. 48 % опитаних відповіли, що вони особисто займаються час-від-часу різними видами ремесел; 36,5 % – цікавляться дизайном, їм подобаються красиві, оригінальні речі, зроблені іншими людьми; 15,5 % респондентів професійно виготовляють вироби в одній чи кількох техніках рукоділля; 4 % мають певні знання з різних видів ремесел, але самостійно нічого не виготовляють; 8,7 % опитаних створюють ескізи, схеми, за якими потім виготовляють вироби; 1,3 % створюють ескізи, схеми виробів на замовлення; 0,7 % опитаних не цікавляться декоративно-прикладним мистецтвом, дизайном зовсім.

Респондентам запропонували серед наведених вибрати уміння, якими, на їхню думку, необхідно володіти для виготовлення і художньо-декоративного оформлення виробів.

Обов'язковими уміннями, без яких неможливо виготовляти і художньо оформлювати вироби, на думку опитаних, є: 1) уміння добирати і поєднувати кольорові сполучення (69,8 %); 2) уміння враховувати властивості і можливості матеріалів залежно від призначення і конструкції виробу (68,3 %); 3) уміння забезпечувати стильову єдність усіх елементів виробу (65,5 %). У стовпчику "неважливі зовсім", опитані відмітили такі уміння, як: складати композиції (3,6 %); підбирати кольори відповідно до конструкції виробу (5,2 %); враховувати зв'язок між призначенням і характером конструкції виробу (4,5 %); уміння макетувати конструкції технічних об'єктів (3,6 %).

Такий розподіл думок серед опитаних студентів свідчить про те, що вони правильно розуміють завдання, які стоять перед учителями технологій, розуміють важливість розвитку художньо-естетичних здібностей та високо оцінюють уміння з виготовлення й художнього оформлення виробів. Одночасно варто зазначити, що студенти недостатньо (лише 48 % опитаних) усвідомлюють значення і приділяють мало уваги практичному оволодінню різними видами декоративно-прикладного мистецтва, народних ремесел.

Виходячи з отриманих після обробки анкет даних, можна зробити висновки про необхідність такої організації професійної підготовки майбутніх учителів технологій, яка б стимулювала інтерес студентів до практичного оволодіння різними видами декоративних ремесел, сприяла виникненню почуття задоволення від процесу та результату художньо-практичної діяльності, пробуджувала прагнення до привнесення оригінального, естетичного у свою працю.

Висновки. Оскільки майбутні вчителі технологій займають активну позицію у соціальному відтворенні людини, важливим є цілеспрямоване формування у них художньої культури, високих естетичних якостей. Вчителі технологій самі повинні бути художньо-розвиненими особистостями зі сформованими почуттєво-оцінним ставленням до явищ, предметів оточуючої дійсності, естетичними смаками, здатністю отримувати насолоду від краси, розвиненим естетичним ставленням до світу. У цьому на допомогу учителям технологій повинна стати професійна підготовка, яка допоможе сформувати необхідні риси характеру, а також художню культуру.

Перспектива подальших досліджень. Щоб вирішити поставлені питання, варто визначити основні напрями художньо-естетичного розвитку майбутніх учителів технологій у системі професійної освіти, адаптації існуючих критеріїв його діагностування до специфіки технологічної галузі, а також розробити засоби, методи і форми його здійснення. У розв'язанні поставлених питань вбачаємо перспективи нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванова О. І. Виховні можливості художньої культури та мистецтва у духовному розвитку особистості студентів / О. І. Іванова // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – 2011. – № 3. – С. 44–53.
2. Кравченко Л. Культуротворчий потенціал національної шкільної художньо-естетичної освіти [Електронний ресурс] / Л. Кравченко // *Естетика і етика педагогічної дії* : [збірник наукових праць]. – 2011. – Вип.2. – С. 120–128. – Режим доступу : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/601/1/Kravchen.pdf>.
3. Андрощук І. Концептуальні засади формування естетичної культури майбутніх викладачів спеціальних дисциплін професійних навчальних закладів швейного профілю / І. Андрощук // *Професійно-художня освіта України* : [зб. наук. праць] / [редкол. : І. А. Зязюн, В. О. Радкевич, Н. М. Чепурна та ін.]. – Київ ; Черкаси : Видавництво "Черкаський ЦНТЕІ", 2008. – Вип. V. – 162 с.
4. Садохин А. П. Мировая художественная культура : [учеб. для студ. вузов] / А. П. Садохин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 495 с.
5. Троєльнікова Л. О. Художньо-освітній простір як культуротворчий чинник розвитку українського суспільства у XX столітті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства : спец. 26.00.01 "Теорія та історія культури" / Людмила Олексіївна Троєльнікова ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 2009. – 40 с.
6. Зеленська Н. О. Естетична й художня культура – найважливіші складові формування творчої особистості [Електронний ресурс] / Н. О. Зеленська // *Вісник Житомирського державного університету*. – 2014. – Вип. 2. – С. 74–78. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/11741/1/14.pdf>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ivanova O. I. Vychovni mozhyvosti khudozhniyoi kul'tury ta mystetstva u dukhovnomu rozvytku osobystosti studentiv [Educational Possibilities of the Artistic Culture and Art in the Students' Spiritual Development] / O. I. Ivanova // *Dukhovnist' osobystosti : metodologiya, teoriya i praktyka* [Personal Spirituality : Methodology, Theory, Practice]. – 2011. – № 3. – S. 44–53.
2. Kravchenko L. Kul'turotvorchyy potentsial natsional'noyi shkil'noyi khudozhnio-estetychnoyi osvity [The Cultural-Generating Capacity of the National School of Art and Aesthetic Education] [Elektronnyy resurs] / L. Kravchenko // *Estetyka i etyka pedagogichnoyi diyi* [Aesthetics and Ethics of the Pedagogical Work] : [zbirnyk naukovykh prats']. – 2011. – Vyp.2. – S. 120–128. – Rezhym dostupu : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/601/1/Kravchen.pdf>.
3. Androshchuk I. Kontseptual'ni zasady formuvannya estetychnoyi kul'tury maybutnikh vykladachiv spetsial'nykh dystsyplin profesiynykh navchal'nykh zakladiv shveynogo profilyu [Conceptual Bases for the Formation of the Aesthetic Culture of Future Teachers of Special Subjects in the Vocational Schools of the Sewing Profile] / I. Androshchuk // *Profesiyno-khudozhnya osvita Ukrainy* [Professional Artistic Education in Ukraine] : [zb. nauk. prats'] / [redkol. : I. A. Zyazyun, V. O. Radkevych, N. M. Chepurna ta in.] – Kyiv ; Cherkasy : Vydavnytstvo "Cherkas'ky TsNTEI", 2008. – Vyp.V. – 162 s.
4. Sadokhin A. P. Mirovaya khudozhestvennaya kul'tura [World Artistic Culture] : [ucheb. dlya stud. vuzov] / A. P. Sadokhin. – M. : YuNITI-DANA, 2006. – 495 s.
5. Troel'nikova L. O. Khudozhn'o-osvitniy prostir yak kul'turotvorchyy chynnyk rozvytku ukraiyins'kogo suspil'stva u XX stolitti [Artistic-Educational Space as a Cultural Factor in the Development of the Ukrainian Society in the XX Century] : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra mystetstvoznavstva : 26.00.01 "Teoriya ta istoriya kul'tury" / avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra mystetstvoznavstva : 26.00.01 "Teoriya ta istoriya kul'tury"

/ Lyudmyla Oleksiyivna Troyel'nikova ; Natsional'na muzychna akademiya Ukrainy im. P. I. Chaykovs'kogo. – К., 2009. – 40 s.

6. Zelens'ka N. O. Estetychna i khudozhnya kul'tura – nayvazhlyvishi skladovi formuvannya tvorchoyi osobystosti [Aesthetic and Artistic Culture are Important Components of the Creative Personality Formation] [Elektronnyy resurs] / N. O. Zelens'ka // Visnyk Zhytomyr'skogo derzhavnogo universytetu [Zhytomyr Ivan Franko State University. – 2014. – Vyp. 2. – S. 74–78. – Rezhym dostupu : <http://eprints.zu.edu.ua/11741/1/14.pdf>.

Матеріал надійшов до редакції 26.02. 2015 р.

Борисенко Н. А. Художественная культура как необходимая составляющая профессиональной подготовки будущих учителей технологий.

В статье художественная культура рассматривается как важный фактор творческого развития личности, обоснована важность ее формирования у будущих учителей технологий в процессе профессиональной подготовки, представлены экспериментальные результаты исследования понимания студентами направления 6.010103 "Технологическое образование важности овладения умениями по изготовлению и художественному оформлению изделий как элемента формирования художественной культуры учителей технологий".

Ключевые слова: художественная культура, профессиональная подготовка, будущие учителя технологий.

Borysenko N. A. The Artistic Culture as a Necessary Component of the Vocational Training of Future Teachers of Technology.

The research deals with the art culture as an important factor in the person's creative development, a necessary component of vocational training of future teachers of technology. The articles contains the information on art culture selected from the journal. The scientific methods of description, analysis and comparison have been used in order to single out the understanding by students the direction 6.010103 "Technological Education Importance of Mastering the Skills of Making and Decorating Products as the Part of Forming the Technology Teachers' Art Culture". The different approaches to define the essence of art and culture are considered in the article. The personal artistic culture is an important factor in the practical activity process organization. It aims to work on achieving the artistic and imaginative expression of created objects. The teachers' art culture is an important factor of ensuring their effective functioning as professionals in the conditions of the modern production and strict requirements of the labour market. It becomes an important component of the specialists' professional training in all fields, first and foremost teachers of technology.

Key words: art culture, vocational training, future teachers of technology.